

# De carillons te Mafra in Portugal

door

Laura J. Meilink-Hoedemaker

Nieuwsgierig gemaakt door de voordracht van Jacques Lannoy in 1975, tijdens de studiedag van de Nederlandse Klokkenspel Vereniging in 's-Hertogenbosch, besloten wij in 1978 de vakantie door te brengen in Portugal en daar de carillons van het paleis te Mafra te bekijken. Mafra was niet meer dan een dorp met 3500 inwoners, ongeveer 70 km ten Noordwesten van Lissabon. Het was toen het gemakkelijkst te bereiken per auto of per bus. Het spoorwegstation ligt 10 km buiten het dorp.



Het kleine dorp Mafra met het grote Paleiscomplex. Património Cultural 1989

## Het gebouw

Het Koninklijk Paleis te Mafra werd in het begin van de achttiende eeuw gebouwd door de architecten Ludwig Sr. en Jr. uit Regensburg, in opdracht van Koning Joao V. Het gebouwencomplex

beslaat 4 hectare en is 251 bij 221 meter groot. Het omvat naast het eigenlijke paleis ook een kerk (met 6 orgels!), een klooster, een ziekenhuis en een indrukwekkende bibliotheek. Er zijn twee torens, elk 68 meter hoog.



Het Paleis in Mafra met zijn twee klokketorens – wikipedia 2023

De koning wilde met dit project het Escorial van Madrid te overtreffen. Aan dit omvangrijke bouwwerk, dat van verre het landschap domineert, hebben 50.000 arbeiders gewerkt. Het werd gefinancierd uit de opbrengst van de mijnen in Brazilië.

In deze royale bui heeft de Koning ook twee carillons besteld, voor elk van de torens één. In totaal zijn er 114 klokken. Het verhaal gaat dat de koning, toen hij hoorde dat een carillon duur is, gezegd heeft: "O, dan neem ik er twee". Hoe dan ook, de carillons werden gegoten en geleverd door Nicolas le Vache uit Luik en Willem Witlockx uit Antwerpen.

## Wat wij aantreffen in 1978

In elke toren bevond zich op een zolder een uurwerk met een speelwerk. De speelwerken waren niet meer in gebruik. Twee trommels per toren, elk met een breedte van 2 meter en een diameter van 1 ½ meter waren niettemin indrukwekkend. De draden werden in bosjes door gaten in het plafond gevoerd. In de Zuidelijke toren was het uurwerk nog in gebruik. In elke toren bevond zich nog steeds een carillon van vier octaven. Het Witlockx-carillon was aangesloten aan een Mechels klavier uit 1920, zoals een koperen plaatje vermeldde. Eén zeer oud studieklavier en twee minder oude beiaardklavieren bevonden zich op de zolder tussen de beide torens, die als beiaardmuseum was ingericht. In een afzonderlijke ruimte trok een studieklavier, voorzien van klankstaven meer aandacht dan de echte carillons in de torens.



Museum Mafra 1978. Links torenklavier, rechts oefenklavier, beide vermoedelijk 18<sup>e</sup> eeuws.

Wij hadden een introductiebrief van Jacques Lannoy en zodoende was het ons toegestaan rond te kijken en te fotograferen. Ook mocht het carillon bespeeld worden, maar dit was een teleurstelling. De basklokken die werkelijk prachtig sonoor zijn konden wel bediend worden, maar vooral in het manueel zat veel vast, zodat we niet meer dan een indruk konden krijgen van de mogelijkheden. De tractuur was zeer solide uitgevoerd en er waren plannen om het carillon te laten opknappen: men zocht daarvoor contact met een constructeur uit Milaan, "dat immers niet zo ver uit de buurt ligt". De torens zijn erg ruim en de klokken hangen hoog. Het was dus niet mogelijk de randschriften te lezen.

## Grammofoonplaat

Jacques Lannoy, die tot 1976 regelmatig 's zomers bespelingen verzorgde, heeft hier ook een grammofoonplaat gemaakt. Deze was te koop bij de plaatselijke fotograaf! Het is maar een weet. Op de hoes van deze plaat staan nog enkele gegevens: de grote uurklokken wegen elk 11.750 kg en hebben een diameter van 2,53 meter en een hoogte van 2,40 meter. De hamers voor deze klokken wegen 280 kg. De zwaarste klok van het Witlockx-carillon weegt 10.000 kg en de kleinste 30 kg.

## Bibliotheek

In het gebouwen complex bevindt zich een prachtige bibliotheek: in een zaal van 88 meter lengte en met 50 ramen bevinden zich ruim 35.000 waardevolle boeken en handschriften. Het is heel goed mogelijk dat hier over de carillons iets te vinden is, maar de taalbarrière liet tot nu toe veel vragen onbeantwoord.



De Bibliotheek in het Paleis van Mafra – Wikipedia 2023

## Verantwoording

Dit artikel verscheen eerder in Klok en Klepel nr. 21, juni 1978, blz. 10-12.

## Illustraties

Wikipedia 2023, Mafra

Eigen kiekjes uit 1978

Os Carrilhoes de Mafra, 1989

## Geraadpleegde bronnen

Reisgids Portugal, ANWB nr 49, 1975.

J. Dominicus, Portugal. Haarlem 1973.

André Lehr, Van Paardebel tot speelklok, Zaltbommel 1971.

L.J. Meilink-Hoedemaker, Verslag van de studiedag 1975, Klok en Klepel nr 17, maart 1976.

Folder over Mafra, uitgegeven door het Commissao Municipal de Turismo, Avenida Oliveira Salazar, Mafra.

Grammofoonplaat "Carilhao de Mafra", Jacques Lannoy carilhanor, NR Alvorada LP 50.61, te koop bij Estudios Polana, Praça de Republica 26, te Mafra.

Jacques Lannoy te Douai, Frankrijk, persoonlijke mededelingen.

Os Carrilhoes de Mafra, uitgave in 1989, van het Portugees instituut voor erfgoed, tergelegenheid van de restauratie.

## Naschrift

Bovenstaande tekst moet men zien in het licht van 1978. Sindsdien is er veel goeds gebeurd in Mafra. Onder meer kwam er in 1989 een glossy boek uit over de beide carillons. Het studieklavier in Mafra toont overeenkomsten met het exemplaar van Schepers, eveneens uit de 18<sup>e</sup> eeuw, dat zich bevindt in Museum Klok en Peel in Asten.



Laura Meilink op het dak van de basiliek, bij een van de torens in Mafra - 1978